

základě sledování orientace koster vzhledem k předpokládané snaze uložit zemřelé jedince hlavou k jihu a obličejem k východu. Zvyklosti související s aktem pohřbu dokresluje nejen rozložení různých druhů nádob kolem nebožtíků, ale zejména doklady rituálního rozbíjení keramiky, rozptýlené v některých hrobových jamách. Sociální skladby únětických pohřebišť si autor podrobněji všímá znovu v pasáži, předcházející rozboru hrobového inventáře. Počet a složení nalezených milodarů konfrontuje s vybavením pohřbů na kyjovické nekropoli i dalších nalezištích a srovnává doklady postupu majetkové diference na funerálním i sídlištním materiálu. Neobvykle velký počet bronzových dýček v těšetických hrobech nebyl jistě náhodný a napovídá o zatím bližší nespecifikovatelném výlučném postavení určitých jedinců v rámci společenského celku.

Podrobnému rozboru nálezů předchází srovnávací tabulka periodizačních systémů únětické kultury, která neodráží zcela přesně současné názory na vývoj ve starší době bronzové na Moravě a v Čechách, kde se do pozdně únětického období zahrnuje i horizont tzv. věteřovských vlivů, reprezentovaný na Moravě samostatně časovým úsekem věteřovské skupiny. Po typologicko-chronologické klasifikaci 5 keramických tříd následuje hodnocení bronzových předmětů, jejichž škálu tvoří 6 druhů kovových výrobků. Z kostěné industrie je zvláště zajímavý artefakt zhotovený z hlavičky femuru tura domácího, jenž představuje dosud jediný hrobový nález ve skupině analogických exemplářů dosud neznámého účelu, objevujících se od mladoúnětické kultury po střední dobu bronzovou. Zmíněný oddíl práce uzavírá přehled výsledků spektrálních analýz vybraných bronzů, provedených P. Mišustovem. Podle kvantitativního zastoupení chemických prvků je možno hledat původ suroviny v oblasti Krušných hor nebo jižní části harzského pohoří.

Závěrečnou, významově však jednu z nejdůležitějších pasáží čtvrté kapitoly tvoří stať pojednávající o druhotném otevření hrobů. Dva základní aspekty této často diskutované problematiky jsou motiv a datování sekundárních zásahů. Vedle zcela zřejmých případů postupných pohřbů se velmi často setkáváme s více či méně devastovanými hroby. Jejich počet není zanedbatelný a svědčí o existenci jevu, jehož vysvětlení by nepochybně objasnilo jednu z důležitých otázek pravěkých dějin. Autor zde přináší nový pohled na příčiny narušování míst posledního odpočinku zemřelých, k nimž vázaly mnohé pozůstalé členy komunity příbuzenské či jiné citové vztahy. Připojuje se k dosavadní, logicky zdůvodnitelné hypotéze materiálních cílů loupeže, ale zároveň nadhazuje otázku náboženských důvodů, především možnost rituální manipulace s částmi skeletu, zejména lebkami a znesvěcení pohřebišť jako celku.

Publikace těšetické nekropole je psána kultivovaným jazykem a zároveň má i vysokou odbornou úroveň. Patří k důlům trvalé materiálové hodnoty a její přínos pro řešení širších problémů starší doby bronzové je nesporný. Kvalitu práce podtrhují přehledné plánky v barevném provedení a množství srovnávacích tabulek, které shrnují poznatky nejen o sledované lokalitě, ale celé únětické populaci.

Jana Stuchlíková

Marek Gedl, *Cmentarzysko ze schyłku epoki brazu w Kietrzu II*, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1987, 257 str. včetně 6 textových obrázků a 92 celostránkových kresebných tabulek.

O velké pracovitosti a výkonnosti profesora archeologie Jagellonské univerzity v Krakově M. Gedla svědčí nejen počet publikovaných prací, ale i systematicčnost, s níž prokopal a nyní postupně zveřejňuje základní úseky dnes již reprezentačního a vlastně nejvýznamnějšího pohřebišť lužické kultury vůbec — pohřebiště v Kietři, woj. Opole. Autor zpracoval monograficky dosud halštatskou část nekropole (1973), halštatskolaténskou část (1985), skupinu starolužických hrobů s dřevěnými rakvemi (1984) a mezitím (1982) také centrální uskopení žárových pohřbů pozdní doby bronzové (srov. SPFFBU E 30, 1985, 173); pokračování svazku z roku 1982 tvoří recen-

zovaná knížka, která se zabývá západním uskupením hrobů V. per. bronz. (výzkumy 1964—1966). Ohlášené třetí pokračování by mělo přinést archeologicko-historické zhodnocení všech tří skupin pozdně bronzových hrobů.

Nadepsaný svazek je uveden předmluvou, v níž jsou résumovány dosavadní výzkumy v Kietřích a kde je (str. 8) také otištěn přehledný plánec celého pohřebiště s vyznačením místní horizontální stratigrafie, tj. rozložení pohřbů jednotlivých fází od BB/C po LB. Je tu také charakterizováno západní uskupení hrobů V. per. („slezské“ kultury české terminologie), uzavírající nepravidelnou kruhovou polochu o Ø asi 40 m (obr. 2) a obsahující přes 230 pohřbů (centrální uskupení čítalo kolem 300 pohřbů; východní — zničené — uskupení lze stěží odhadnout). Na této ploše se od jihu nalézaly i pohřby IV. per., ale ty jsou v práci eliminovány.

Jádrum práce je katalog hrobů západního uskupení (hr. č. 746—1872; číselná řada je přerušována) a jejich inventáře (str. 25—156), provedený stejným způsobem jako v případě svazku z r. 1982. Půdorysy hrobů a zejména pak nálezy z hrobů jsou zobrazeny na kresebných tabulkách, provedených opět zcela stejným stylem a technikou jako v předešlé knížce; zásluhou kvalitnějšího papíru vyšly kresby v tisku jemněji (nedochází ke slévání čar) a dávají tak věrný obraz hrobového mobiliáře.

V rámci předběžného vyhodnocení uvedené části pohřebiště zdůrazňuje autor, že celé uskupení se podařilo prozkoumat ještě před započítáním hluboké orby místním PGR, která by byla mělko uložené pohřby (30—50 cm, i méně) zničila. I tak patrně řada hrobů vzala za své — ale to je osud všech žárových nekropolí; škoda: případně demografické propočty (a kde jinde by se měly dělat, ne-li na pohřebištích zcela prozkoumaných?) budou zatíženy určitou chybou. Gedlovu myšlenku (str. 13), že poničené nádoby nad některými hroby mohou být pozůstatky obřadů v rámci kultu mrtvých a nemusí tudíž signalizovat zničené hroby, bude třeba prověřovat i na jiných lokalitách. Pohřby V. per. jsou jinak bez kamenných či dřevěných konstrukcí, v obyčejných oválných jámách; většinou jde o popelnicové hroby, v 39 případech byla kremace uložena bez popelnice, v 28 případech zbytky kostí v hrobě nebyly vůbec. Antropologické analýzy kremací poskytly některé cenné údaje (počet osob v jednom hrobě, stáří, pohlaví, příměs zvířecích kostí v lidské kremaci, mály počet samostatných dětských pohřbů). Hroby měly převážně keramickou výbavu (průměrně 5—8 nádob, jen výjimečně přes 10 nádob), kterou tvořil konstantní sortiment tvarů. V 64 hrobech se našly bronzové předměty, často jen ve zlomcích (nejbohatší hrob měl 9 ks bronzů). Jen výjimečně se objevily zbytky předmětů z jiných hmot (skleněný korálek, kolečko z lupku, zbytky kostěných předmětů, kamenná hladidla, úštěp křemene). Chronologie západního uskupení ukazuje obecně na V. per., ve srovnání s centrálním uskupením jsou tu však častější reminiscence na IV. per. (to odpovídá zákonům horizontální stratigrafie na této lokalitě); publikovaná skupina hrobů je dokladem kontinuity pohřbívání mezi IV. a V. periodou: začalo se tu pohřbívat o něco dříve (již ve fázi Kietrz IVa, tj. v HB₁, pokračovalo se i ve fázi Kietrz IVb) než v centrální skupině (Kietrz IVb-c). Zničené východní uskupení pak zřejmě mělo chronologické těžiště až ve fázi Kietrz IVc (=HB₃) — což opět zcela odpovídá místní geografické situaci.

Nejobtížnější práci — katalogizaci pozdně bronzových částí nekropole v Kietřích — má tedy autor úspěšně za sebou. Jistě nás záhy překvapí archeologicko-historickou nadstavbou a zobecněním situace na tomto jedinečném pohřebišti. Je třeba mu popřát do této finální fáze výzkumu mnoho úspěchů.

Vladimír Podborský

N. Holzberg, *Der antike Roman*, Artemis Verlag München und Zürich, 1986, stran 135.

Poslední léta přinesla v oblasti zkoumání antického románu řadu nových poznatků, což se mimo jiné projevilo i na zvýšeném počtu monografií zabývajících se touto problematikou. Vedle studie T. Hägga (švédská verze z r. 1980, anglické přepracované vydání z r. 1983 — viz naši recenzi v SPFFBU E 31, 1986) vyšla v r. 1986